

VSNU
April 2016

Verslag plenaire opening

Conferentie “Versterking
Examencommissies”

Plenaire opening

Welkom door Huibert Pols, rector magnificus Erasmus Universiteit

"Welkom, heel goed om te zien dat er zoveel belangstelling is om met elkaar en van elkaar te leren, we hebben een mooi programma voor u samengesteld.

In 2015 bracht de inspectie een rapport uit over examencommissies 'Verdere versterking: Onderzoek naar het functioneren van examencommissies in het hoger onderwijs'. In het rapport worden aanbevelingen gedaan om examencommissies nog beter te laten functioneren. Martine Pol van de inspectie zal daar zo meer over vertellen.

Deze aanbevelingen zijn breed opgepakt en veel instellingen zijn ermee aan de slag gegaan. Daarvan zullen we vandaag veel goede voorbeelden laten zien; onder andere door uitwisseling van kennis en ervaring en een goed gesprek geven juist een boost aan goede kwaliteitsbewaking.

Examencommissies staan in dienst van de onderwijskwaliteit. Zij waarborgen kwaliteit van toetsen en garanderen de waarde van behaalde diploma's.

Vandaag zien we dat terug in de workshops: er wordt gesproken over onderlinge uitwisseling en expertiseontwikkeling. Examencommissies zijn bezig met intervisie en zorgen dat ze met trainingen kundig zijn.

Daarnaast is er vandaag ruimte om na te denken over mogelijkheden buiten de gebruikelijke methoden. Verschillende sprekers laten zien dat examencommissie de taak van kwaliteitsborging van toetsing kan aanpassen aan nieuwe en alternatieve vormen van onderwijs en aan kan passen aan individuele studenten.

Voordat we uiteengaan in twee rondes van maar liefst zestien workshops in totaal geef ik graag het woord aan Martine Pol, Inspecteur bij de Inspectie van het Onderwijs. Zij was projectleider van het onderzoek naar examencommissies en zal hier meer over vertellen ook zal zij de bevindingen en aanbevelingen van het onderzoek naar kwaliteit van toetsing dat vorige week is verschenen met ons delen. Van harte welkom Martine. Aan het einde van haar presentatie zal er een kort moment zijn om vragen te stellen."

Keynote Martine Pol, Inspecteur bij de Inspectie van het Onderwijs

"Dames en heren,

De waarde van het diploma, daar wilt u allen uw hand voor in het vuur steken. Ik heb begrepen dat de meesten van u lid zijn van een EC: u borgt de toetsing. Maar wat verstaat een ieder onder "het borgen" van de tentaminering en examinering? Als inspectie onderzochten we hoe de examencommissies zich sinds 2008 hebben ontwikkeld. Vorig voorjaar verscheen ons rapport 'Verdere Versterking'. Ik ben erg blij met de uitnodiging voor vandaag: toetsing, examencommissies (EC) zijn geen hype, maar een belangrijk onderwerp waarvoor u in grote getale belangstelling blijft vertonen.

Vandaag kijk ik graag met u terug naar de hoofdlijnen van het onderzoek naar examencommissies: wat ging er al goed, wat kan beter? Dat is het eerste deel van mijn

presentatie. Ik houd het vrij kort omdat ik veronderstel dat het rapport van maart 2015 al bij velen van u op hoofdlijnen bekend is.

Daarna wil ik graag focussen op de kwaliteit van de toetsing. Daarover hebben we 2 maart een nieuw inspectierapport gepubliceerd. En dat nieuwe rapport is er gekomen door met u en uw collega's in gesprek te gaan over *Verdere versterking*. Na het rapport VV heb ik zeven universiteiten bezocht. De bedoeling was om informatie te delen, te vertellen waar we good practices hadden gezien, te horen of het rapport aansloot bij uw dagelijkse praktijk. Hopelijk nuttig voor de aanwezigen, en daarnaast ook zeer waardevol voor mezelf/ de inspectie.

Wij kregen veel positieve reacties op het onderzoek naar examencommissies, maar ook steeds de opmerking: examencommissies **borgen** de kwaliteit, opleidingen **zorgen** voor de toetskwaliteit. Borgen kun je niet geïsoleerd beoordelen, de kwaliteit van toetsing is iets wat je in samenspel binnen een organisatie realiseert. Wij vonden uw signaal zo belangrijk dat we dit tweede rapport hebben gemaakt: *De kwaliteit van de toetsing in het ho*. Daar ga ik dus na de hoofdlijnen van *Verdere versterking* op in.

Deel 1: hoofdlijnen VV

Centrale boodschap was: de examencommissies vervullen hun taak om de kwaliteit van de toetsing te borgen, duidelijk beter dan in 2008: examencommissies zijn veel minder een boekhouder, meer een wakend oog. We hebben gezien dat examencommissies hun aandacht sterker leggen op de beleidsmatige taak toetsing te borgen. En minder eenzijdig op het nemen van beslissingen over vrijstellingen en verzoeken van studenten.

Dat borgen gaat steeds beter. Ik noem een paar belangrijke winstpunten:

- 97 procent van de EC wijst examinatoren aan, een verdubbeling sinds 2008,
- 94 procent van de EC geeft richtlijnen aan examinatoren voor de tentaminering. Ook een verdubbeling sinds 2008
- Bijna alle EC hebben de afgelopen jaren één of andere vorm van professionalisering gevolgd, vaak op het gebied van toetsdeskundigheid of van juridische kaders.

Tegelijkertijd werd duidelijk dat er nog ruimte is voor verbetering, bijvoorbeeld als het gaat om gerichte aanwijzing van examinatoren of als het gaat om een heldere taakverdeling.

Wij hebben goede voorbeelden gezien van EC's die profielen maken voor examinatoren en hen echt aanwijzen op basis van hun toetsdeskundigheid. Soms maken de EC's met het management afspraken over het tijdspad voor het stellen van die eisen.

Een ander goed voorbeeld was dat sommige EC's ieder kwartaal naar een teamoverleg van docenten gaan en vertellen over hun activiteiten, overleggen over prioriteiten voor het volgende jaar. Dat vergroot het draagvlak en kan de taakverdeling verhelderen. Eén punt waarbij de verheldering zeer nuttig was, betrof de procedure rond vermoedens van fraude. Examinatoren denken soms: dat regel ik zelf wel, de EC zou die student een 1 geven bij spieken, het is net zo praktisch als ik dat zelf doe, scheelt een hoop

bureaucratische rompslop. Pas door een toelichting van de EC tijdens een teamoverleg realiseren sommige docenten zich dat een melding aan de EC nuttig is. De EC krijgt zo zicht op mogelijke fraude, kan preventieve maatregelen bedenken als ze weet dat fraude bij bepaalde vakken of opleidingen relatief vaak voorkomt, kan gepaste sancties nemen als ze weet dat een student iets voor de vijfde keer flikt. En dat weet de EC allemaal niet als examinatoren niets melden.

EC's hebben zich de laatste jaren duidelijk verbeterd, en die ontwikkeling gaat door. We hebben in het rapport VV een tabel met tien kerntaken van EC's opgenomen. Van die 10 kerntaken vullden EC's er gemiddeld 7. We deden de aanbeveling: EC ga voor u zelf na of u die kerntaken vervult. Bij een enkele kerntaak kan het ook zo zijn dat u die weloverwogen niet vervult omdat u uw borgingstaak bewust anders invult. Op grond van zo'n zelfevaluatie kan blijken waar de ruimte voor verbetering zit. De kerntaken zijn het ene A viertje dat voor u klaar ligt. Ik heb begrepen dat de EC's van de EUR inmiddels elkaar visiteren aan de hand van de tien kerntaken. Misschien is er iemand van de EUR die straks iets over de eerste ervaringen hiermee kan vertellen.

Kortom, de conclusie van VV was: het glas is half vol. We hebben in VV ook de vraag beantwoord waarom het toch zo lastig is om tot een helemaal vol glas te komen. Ons antwoord was:

- EC zijn vaak niet helder gepositioneerd. De verdeling van taken en verantwoordelijkheden tussen EC en managers is vaak onduidelijk,
- EC krijgen vaak onvoldoende facilitering: te weinig tijd en juridische of secretariële ondersteuning. 37 procent van de EC gaf aan over onvoldoende tijd te beschikken om de eigen taken goed uit te voeren.

Ik ben benieuwd of er, nu bijna een jaar na VV, volgens u verbetering is gekomen in die twee voorwaarden voor goed functioneren: de positionering en de facilitering.

Ook ben ik benieuwd of de tien kerntaken tabel handig is gebleken, of toch niet. Misschien punten voor de discussie straks.

Die heldere positionering, daar ga ik nu graag op door als aspect van organisatorische inbedding van de Toetsing. Een belangrijk onderdeel van ons recente rapport.

Deel 2: de kwaliteit van de toetsing

De kern van ons rapport Kwaliteit van de toetsing is de zelfde als bij examencommissies: de kwaliteit van de toetsing lijkt de laatste jaren verbeterd. Ho instellingen geven er in ieder geval meer aandacht aan.

Maar net als bij examencommissies is de boodschap over Toetsing ook dat verdere versterking mogelijk en nodig is. In ons rapport benoemen we vier aandachtspunten als het gaat om de kwaliteit van toetsing.

1. Aandachtspunt 1 : Samenhang bij de toetsing

Kwaliteit van de toetsing hangt af van de kwaliteit van en consistentie tussen de vier onderdelen van de toetsing, dat wil zeggen van:

1. de toetstaken
2. de toetsen
3. het toetsprogramma, soms het toetsplan genoemd
4. het toetsbeleid

In het rapport leggen we een verbinding met de piramide door Desiree Joosten en Dominique Sluijsmans (basis van BKE) en met alignment. Ik ga nu kort op alle vier de onderdelen in.

Laag 1 en 2 (onderste):

Toets en toetstaken

In de praktijk is er relatief veel aandacht voor de kwaliteit van 'de toets' en de onderliggende toetstaken: dan gaat het vooral om de betrouwbaarheid, validiteit en transparantie van toetsen. De examencommissies richten zich ook vaak op de borging van de kwaliteit van de *afzonderlijke* toetsen.

Wij hebben mooie voorbeelden gezien hoe door scholing tijdens een BKO (wo) een docent de kwaliteit van de toetsing EN van het onderwijs verbeterde. In ons rapport hebben we een *good practice* opgenomen waarin Jos de Lange, docent van de U Twente, vertelt hoe een toetsmatrijs hielp bij verbetering van de toets EN bij herinrichting van het curriculum.

Laag 3: Toetsprogramma

Maar het gaat niet alleen om iedere afzonderlijke toets, ook om de samenhang met andere toetsen. Het is de taak van de opleiding / managers om een goed toetsprogramma te maken, niet van de EC. In een goed toetsprogramma zijn de toetsen in samenhang beschreven: de relatie tussen alle toetsen, de opbouw in complexiteit, de keuze en de balans van toetsvormen van multiple choice toets tot portfolio, de samenhang met de eindtermen, de balans tussen de summatieve/ beoordelende en de formatieve/ feedback functie. Studenten bepleiten herhaaldelijk om de formatieve functie van toetsen te versterken.

In VV gaf een kwart van de examencommissies aan niet te borgen dat alle eindcompetenties worden getoetst. Vaak was dat omdat er een toetsprogramma ontbrak, of omdat de examencommissie daar niet bij betrokken was. Andere reden was dat de positionering onduidelijk was: wat doet het bestuur verantwoordelijk voor de OER, wat doet de EC?

Tot slot laag 4 : het toetsbeleid

Een visie op onderwijs omvat ook een visie op toetsing. Uitgangspunt zijn de eindkwalificaties of eindtermen. Hoe bereik je die? Welke manier van toetsen past daarbij? Daar is dus geen algemeen antwoord op; het spreekt voor zich dat een opleiding die de eindcompetenties sterk heeft geformuleerd in termen van vaardigheden andere toetsen zal hebben dan een opleiding die de eindcompetenties sterk heeft geformuleerd in termen van kennis of in termen van het verwerven van een attitudes als een kritische, leergierige opstelling. Het is de taak van opleidingen om een eigen visie te formuleren en in toetsbeleid vast te leggen. Dan kan de examencommissie ook borgen dat de juiste toetsvormen worden gehanteerd.

Samenvattend:

In het rapport over Toetsing geven we het belang van een goed toetsprogramma en van goed toetsbeleid aan. Dat zijn beide voorwaarden voor EC's om de kwaliteit van de toetsing te kunnen borgen. U zou, voor zover dat nog niet gebeurt, hierover in gesprek kunnen gaan met onderwijsdirecteuren of coördinatoren. Mogelijk is ons samenvattend schema daarbij behulpzaam.

Dat was wat ik over het eerste van de vier aandachtspunten bij de kwaliteit van de toetsing wilde zeggen. De volgende drie bespreek ik korter. Nummer 2:

2. Professionalisering: tijd en gereedschap

Professionalisering is een proces dat nog in ontwikkeling is. Zo gaf 42 procent van de examinatoren in 2014 (bron VV) aan nooit enige vorm van professionalisering te hebben gehad. Daar gaat nu vast verandering in komen, maar het is soms een lastig proces. Alleen als docenten voldoende toetsdeskundigheid bezitten, kunnen de examencommissies aanwijzing als instrument voor de borging benutten.

Het is van groot belang dat degenen die leiding geven aan dit proces voldoende inzicht hebben in het belang van de toetsing. Laten we de toetsdeskundigheid van bestuur en onderwijskundig leiders niet vergeten. Ook zij moeten inzicht hebben in wat toetskwaliteit is, welke implicaties dat heeft. Kun je als coördinator van een vakgroep goede functioneringsgesprekken met examinatoren voeren zonder een basaal inzicht in toetsing?

Opvallend is dat als succesfactor voor innovaties bij toetsing vaak de mate van bestuurlijke steun wordt genoemd. Verschillen binnen een universiteit in het functioneren van examencommissies hangen ook vaak samen met de variatie in steun die verschillende decanen tonen voor toetsing. Mag ik veronderstellen dat er een samenhang bestaat tussen bestuurlijke steun en inzicht in het belang van toetsing?

Kortom: ik voer een pleidooi voor professionalisering op het terrein van toetsing. Professionalisering van docenten EN onderwijskundig leiders. Professionalisering om een basis bekwaamheid te verwerven EN professionalisering voor onderhoud en uitbouw van toetsdeskundigheid.

3. Organisatorische inbedding

En dan nu het derde aandachtspunt dat we in het rapport benoemen: de organisatorische inbedding van toetsing. Ook daar is ruimte voor verbetering.

Onderdeel van de organisatorische inbedding is de verantwoordelijkheidsverdeling en positionering. In VV al gezien dat 30 a 40 procent van de gevallen de manager en de EC geen overeenkomende visie had op de verdeling van de taken t.a.v. een examinator. En dat probleem speelt breder, toetsing is complex: wie doet wat bij toetsing, waar hangt de toetscommissie, wie neemt initiatief tot het toetsplan? Wie voelt zich er verantwoordelijk voor dat het toetsbeleid op instellings, faculteitsniveau daadwerkelijk betekenis heeft voor het toetsprogramma en de toetsen?

Een ander onderdeel van de organisatorische inbedding is de aandacht voor toetsdeskundigheid in het personeelsbeleid en om facilitering: het beschikbaar stellen

van tijd en professionaliseringsmogelijkheden. EC gaven massaal aan, 63 %, dat zij onvoldoende tijd kregen voor professionalisering.

Een derde onderdeel van organisatorische inbedding is de invulling van personeelsgesprekken. Driekwart van de examinatoren gaf aan dat in personeelsgesprekken hun toetsvaardigheid niet aan de orde komt. Zeker in het wo strijden onderzoek (en financiering die aan onderzoek is gebonden) en onderwijs om de aandacht. Dat kan leiden tot een disbalans.

Bestuur en management zouden het personeels- en het kwaliteitsbeleid meer met elkaar moeten verbinden. Dan gaat het om zaken als een heldere verantwoordelijkheidsverdeling, toetsdeskundigheid in functioneringsgesprekken en loopbaanbeleid, een aanbod en tijd voor professionalisering.

4. Kennisdeling

Tot slot het vierde aandachtspunt : opleidingen kunnen veel leren van elkaars good practices. Zowel universiteiten als hogescholen hebben de laatste jaren verschillende initiatieven genomen om de kwaliteit van de toetsing en de beroepsvaardigheden, inclusief de toetsdeskundigheid van docenten te vergroten. Het delen van kennis begint met het werken in teamverband en het overstijgen van de eigen opleiding.

Ik heb bij veel universiteiten gezien dat de kwaliteit van examencommissies sterk uiteen liep. Goede examencommissies waren vaak de EC's van onderwijskunde. Begrijpelijk, want toetsing hoort in zekere zin ook bij hun vakgebied. Andere EC die goed waren, waren vaak EC's van opleidingen die eerst in een hersteltraject zaten en daar erg sterk uit kwamen. In een hersteltraject kreeg de toetsing prioriteit en bestuurlijke steun. Zo'n opleiding werd van achterloper een good practice. Grote diversiteit tussen examencommissies binnen één universiteit, betekent ook dat u veel met uw collega's binnen de instelling kunt uitwisselen.

Mogelijkheden om van elkaar te leren zou ook toenemen als de lerende peerreviews rond professionaliseringstrajecten, rond de BKO, worden hervat. Die waren er als pilot in 2010 en bij mijn weten hebben alleen de drie TU's ze door gezet. Vandaar ook mijn pleidooi voor de hervatting van lerende audits rond de BKO. Het past, denk ik, bij een kwaliteitscultuur, als je transparant maakt wat je doet, wat werkt en niet werkt, innovatiepunten formuleert. Externe kwaliteitszorg biedt de mogelijkheid tot het formuleren van landelijke innovatiepunten, van het leren over de grenzen van de eigen instelling heen.

Leren over de grenzen van de eigen instelling heen. Dat is ook wat u vandaag doet. Geweldig dat de VSNU dit initiatief heeft genomen, geweldig dat er zoveel belangstelling is.

Drie Aanbevelingen

Dames en heren, ik kom tot een afronding:

Als we de balans opmaken zien we vooruitgang en tegelijkertijd kansen tot verbetering van de toetsing. Dat resulteert uiteindelijk in drie aanbevelingen in ons rapport.

1. Aan u als instellingen : blijf u inzetten voor de versterking van de toetsing en hopelijk is het samenvattend schema in het rapport daar behulpzaam bij;
2. Aan de koepels, dus o.a. de VSNU over het stimuleren van kennisdeling. Mooi dat dat vandaag al zo gebeurt.
3. Aan de minister over het stimuleren van onderwijskundig onderzoek

Ons is gebleken dat er zeer weinig onderzoeksgegevens zijn over de kwaliteit van de toetsing in het hoger onderwijs. De nieuwe ontwikkelingen, roepen ook nieuwe onderzoeksvragen op: welke strategieën werken? Hoe verhouden zich de verschillende aanpakken bij professionalisering? Wat is het effect op de kwaliteit van het onderwijs in brede zin, wat is het effect op studententevredenheid? Ik zie onderzoekers in universiteiten die veel goed onderzoek doen naar de kwaliteit van toetsen, maar veel vaker richten ze zich op het po en vo, dan op het eigen ho. Waarom?

De minister heeft al in haar brief van 2 maart aan de TK aangegeven hierover met de NRO, VH en VSNU in gesprek te zullen gaan. Misschien kunt u de VSNU vandaag al voeden met uw ideeën hierover.

Tot slot

En nu helemaal tot slot: u hebt al de nodige stappen gezet om de kwaliteit van de toetsing te verbeteren. Ik hoop dat ons rapport, samengevat in het schema dat als tweede Aviertje voor u klaar ligt, aangrijpingspunten biedt om binnen uw instelling met elkaar in gesprek te gaan over de volgende stappen. Er zijn al veel bouwstenen, zoals zelfevaluaties voor accreditaties, jaarverslagen van examencommissies, het toetsbeleid en professionaliseringsplannen."

Vragen uit de zaal:

Doen we het beter dan het buitenland?

De inspectie heeft dit niet zelf onderzocht. Martine Pol geeft wel aan dat in Duitsland en België geen examencommissies bestaan. Met de zaal komen we tot het volgende beeld:

In Zweden waren ze wel benieuwd naar het concept examencommissie dat wij hebben. In Denemarken doet het ministerie nu vergelijkend onderzoek. Als dat uitkomt zullen we kijken of we daar nog wat van kunnen leren. In het VK is het gebruikelijk dat je toetsen uitwisselt met collega's buiten de instelling. Ze schrokken daar van het feit dat het hier mogelijk is zomaar je eigen toets te geven. Een andere deelnemer herkent dat uit Edinburgh.

Hoe werkt externe validering bij geneeskunde?

Een deelnemer antwoordt: we maken voortgangstoetsen met 5 instellingen. Die worden dus voor alle studenten van die faculteiten gelijk getoetst.

Externe leden van de examencommissie, wat zijn de ervaringen daarmee?

Toen wij onderzoek deden was het nog niet verplicht, maar we hebben wel leuke voorbeelden gezien. Bijvoorbeeld het aanzoeken van juristen om de positionering van de

examencommissie te verstevigen. Of het aanzoeken van een lid van een vergelijkbare opleiding van een andere universiteit.

Zijn er reacties binnengekomen op richtlijnen voor het construeren van examens?

Je hebt dat weinig nodig als er goed toetsbeleid is, maar je kunt wel aangeven waar je als examencommissie op let. Een paar essentiële richtlijnen zijn die betreffende de relatie tussen de eindtermen enerzijds en de vorm en inhoud van de toets anderzijds.

Hoe kunnen we instellingsbesturen en examencommissies beter in gesprek brengen?

Er is een kip-ei verhaal van het niet reageren op jaarverslagen door de decaan en de aandacht die de examencommissie besteedt aan het maken van een informatief jaarverslag. Pols (EUR) heeft eens per 4, 5 maanden een overleg met de voorzitters van examencommissies. Oproep aan andere bestuurders: doe een investering, het heeft invloed op je beleid en informeert over vernieuwingen.